

Friduwih Riemersma over vertaling ‘The hill we climb’

Na de nodige obstakels, is ze er: de Friese vertaling van Amanda Gormans inhuldigingsgedicht *The hill we climb*. De bundel ligt op 12 februari in de boekhandel en driehonderd exemplaren worden verspreid op scholen in Fryslân. De opdracht bleek een vloek en een zegen te zijn voor vertaalster Friduwih Riemersma. „It is goed dat ik dit yn 't foar net wist.”

Anna Sofia From Jean Pierre Jans

Met de hichte beklimme wy heeft Fryslân ook haar eigen versie van het gedicht dat op 20 januari vorig jaar bij middel van voordracht van Amanda Gorman, de Amerikaanse president Joe Biden tijdens zijn inauguratie ruimschoots overschaduwde. Riemersma was niet als veel mensen die wereldwijd keken naar de inhuldiging, diep onder de indruk. De jonge zwarte vrouw in de gele jas die een gedicht voordroeg kwam als een kanonskogel binnen in haar woning in de Amsterdamse Jordaan. „In fenomennaal debút. Ik ha safolle minsken appt: 'no sjen!' It wie geweldig knap en sa echt.”

Toen Riemersma (Loenga, 1962) aan het bellen was met gedeutereerde Sietse Poejjes over een heel ander onderwerp, de Gysbert Japicx-prijs, kwam het onderwerp ineens op het gedicht van Gorman. „Sy sei: 'kenst dat gedicht? Soesto it yn it Frysk oersette wolle?' In geweldig opdracht.”

Howel ze een essay- en dichtbundel heeft geschreven, ze een uitgeverij voor Friese literatuur heeft opgericht en redacteur is bij online literair tijdschriften *Fers2* en *Grotsek*, was het voor Riemersma niet altijd duidelijk dat ze voor de literatuur zou kiezen. Ze ging naar de Rietveld Academie en ambeerde een carrière als beeldhouwer. Ze was succesvol en haar werk verkocht goed, maar toen ze alleenstaande moeder werd moest ze het vak opgeven. Ze liet zich omschelen en belandde in de zorg.

Ze werkte, bracht een gezin

groot en studerende opvoedingsfilosofie en psychologie. Door het vele fysieke werk raakten haar rug en knieën beschadigd, waardoor ze arbeidsongeschikt raakte. Toen haar stiefvader ziek werd, schreef ze een tijd e-mails aan haar moeder, over literatuur. „Alle dagen stjoerde ik sa 'n literêre e-mail mei dêryn in gedicht, strofe of in pear fersrigels dy't ik moai fûn en dêr't ik wat oer sei. Us mem fertelde op in stuit dat ik dêr wat mei dwaan moast. Dat sette my oan it tinken.”

In 2018 deed ze online cursussen kwam aan een Engelse universiteit en in 2020 kwam haar dichtbundel *Myn binêre koadte út*. „Dat it moai klinkt of rymt is net genôch, de achting foar klassieke dichttechniken is foar my wichtich. As ik wat op in goede wize oerdrage wol, moat ik it ek goed opskriuwen. En dat goed opskriuwen kinst leare, fan Vergilius bygebyk.”

Daarin wijkt haar werk naar eigen zeggen af van de traditionele Friese poëzietraditie. „Hjir yn Fryslân libbet benammen de romantyske tendins om in bepaald oerfoelge sâ op it papier te smiten. De haast it echt sa field en meimakke en it komt út dyn dijpste sels, troch dyn muze ynliedere en op papier set. Ik ha wy muze net, der sit by my echt noch in dichter tusken dy't i wurk docht, foardat it betsjutting krije kin.”

Langs het IJ
De dicht moet staan als een huis, is haar visie. Je bouwt de fundamenten gestaap op en maakt een geraamte, waar alles op rust. „Ik beginn altyd mei it begjin en de

Rijneveld soe it net kinne omdat se ynt is, dat is de grutste flauwekul dy't der mar is. Mar dat is net dêr't it om giet

ein, dat moet goed wêze.” In het gedicht van Amanda Gorman, maakten de slotzinnen misschien nog wel de meeste indruk.

When day comes, we step out of the shade, Aflame and unafraid. The new dawn blooms as we free it, For there is always light, If only we're brave enough to see it. If only we're brave enough to be it.

Mei it lerneren ferlitte wy it skier ûnderriedske en nimme wer de tried op. Sadree't wy it nije deiljocht befrje flicht it. Want der is altyd ljocht – as wy mar moed genôch ha en doch it.

„De slotzinnen moasten echt stean”, zegt Riemersma. „Dy haw ik be-tocht doe't ik mei dyn docht yn 'e wyn lâns it IJ fyste. Dat foel gewoan ik. Ik hie fan teofaoran al in hiel soad besocht en op papier set. De begjinregels hie ik doe al betocht. As je ien ding feroarje, ha je wer in hiel oar lykwyk. Alles ferskoet en men moat sjen oft it dan noch past, hielendal omdat it begjin en de ein yninoar bite.”

Epische elementen
Riemersma heeft nog niet veel ervaring met de Amerikaanse poëzie of met vertalen, maar stort zich uit overgave op het Gorman-project. „De Friyske poëzije is mear lyrysk fan aard, it giet faak oer in 'ik' dy't noch in dichter tusken dy't i wurk docht, foardat it betsjutting krije kin.”

Duidelijk voor Riemersma is dat Gorman met haar gedicht ook een antwoord geeft op de *I have a dream*-voordracht van Martin Luther King. „In *The hill we climb* seit sy: we sille it echt dwaan, dy dream fan King, dy komt út.”

Riemersma heeft het gedicht fonetisch vertaald, omdat het spoken word is – een genre waarbij de nadruk ligt op de voordracht. Het geluid volgen is daarbij het belangrijkste. „De alliteraasjes yn it gedicht binne sa moai, it ritme is prachtich. De ôfwikseling fan de lytse wurden en de lange, droegen sinnen. It lid dêrfan woe ik sa folle mooglik bewarje.”

Het is een uitdaging om een spoken word gedicht tot leven te brengen, want hierbij gaat het niet om de mondelinge presentatie. „Ik haw it skreaun en ynspurtsen en harke nei mysels. Rint it? It lêzen hast net safolle oan. It floeien, it ritme, de kadâns, dat moet goed wêze. As se in dringend lid hie of moaie lange a-klanken, dan woe ik dat folge. As ik net lit 'e rym kaam, dan mar net. Earst it lid en de betsjutting.”

Ophef
De verantwoordelijkheid om het gedicht recht te doen, voelde ze meteen. „Ekstra fansels om't ik wit bin. Dit kwestie -kan een wit persoon met een compleet andere cultuur en achtergrond, het gedicht van een zwarte Afrikaans-Amerikaanse vrouw vertalen, kwam volop in de belangstelling te staan. In februari vorig jaar gaf schrijver en dichter Marieke Lucas

Rijneveld haar opdracht om het gedicht van Gorman in het Nederlands te vertalen terug, omdat er de nodige ophef was ontstaan: waarom was er niet voor een zwart vertaler gekozen?”

Riemersma stoorde zich aan het gebrek aan argumenten in de discussie. „Der waard sein dat it net goed wie as Rijneveld dit dwaan soe, sûnder dat der ûndersocht waard wêrom 't dit net doge soe.” Het gaat volgens Riemersma om een juiste balans tussen diversiteit en kwaliteit. „Krekt as mei de yntegraasje fan froulju yn de Friyske literatuer bist der net om fyftich kear in frou de Gysbert Japicx-prijs te jaan sadat it wer yn balans is. Dan list kwaliteit bûten beskôging.”

„Mar troch te sizzen, we moatte nei de kwaliteit fan in dichter sjen, bist der ek net. It doel is net om in witte dichter oersette te litten troch in wyt persoan en in swarte dichter oersette te litten troch in swart persoan, it doel is om in earlike en rjochtferdiige maatskippij te hawwen en in keunstwurd te hawwen fol ferskaat. Rijneveld soe it net kinne omdat se wyt is, dat is de grutste fawerskel dy't der mar is. Hja hie it prima dwaan kinnen, hja is sa talintearre. Mar dat is net dêr't it om giet.”

Ze was zich hier terdege van bewust bij het aannemen van de opdracht en stelt onderzoek te hebben gedaan naar Friese dichters en vertalers van kleur. Als die er waren, zegt ze de opdracht niet te hebben aangenomen. „Ik koe 'ja' sizze tsjin de deputearre omdat ik wit dat ik dichtsje kin en der

net in hiel soad Friyske dichters near binne. Der binne fansels wol dichters yn Fryslân dy't har sa neame en dat is prima, mar der binne net in soad mei in goede technyk. Swarte Friyske dichters mei in goede technyk of spoken word Friyske dichters binne der net.”

Sensitivity reader
De weg naar een daadwerkelijke publicatie verliep vervolgens niet in een rechte lijn. Zo stelde het literair agentschap van Gormans uitgeverij, Writers House, als voorwaarde voor de vertaling dat er een persoon van zwarte, inheemse of gekleurde afkomst bij het vertaalwerk als meelezer (*sensitivity reader*) moest optreden.

„Dat in swarte oersetter in swarte skriuwer út bêst ferstjind-wurdig, is yn wêzen net te ferdingen. In goede oersetter kin alles oersette. In oersetter moat nammentlik yn de hêd fan in oar krûpe kinne. Fan Homerus, tot Shakespeare en Amanda Gorman. It jennichste dat oereinlibbet is it ideaal fan earlike ôfpegeling fan it maatskippij ferskaat yn de keunst. En positive diskriminaasje helpt dêby.”

In september zette de provincie de opdracht op hold. Uitgever Hille Faber van DeRyp uit Workum besloot dat de publicatie er toch moest komen. Meelezer werd muzikant en voordrachtskunstenaar Michelle Samba, die ook als co-auteur op de omslag van het boek zal staan en het zwarte perspectief representeert. „Sy sei: „wêrom hawwe jim my der net

Curriculum vitae

Naam en beroep

Friduwih Riemersma
Dichter en schrijver

Geboeren

1962 in Loenga

Opleiding

1981-1983
Kunstacademie Minerva
1983-1987
Rietveld Academie beeldhouwen
2000-2005
Opvoedingsfilosofie Universiteit van Amsterdam
2009-2012
Psychologie (verschillende universiteiten)

Werk

2013-2014
Columnist literair tijdschrift *Einsafh*
2014-hu
Oprichter en hoofdredacteur *Fers2*
2016
Oprichter en redacteur van *Grotsek*, uitgever van Friese literatuur in Amsterdam

Publicaties

2016
Essaybundel *Kulturfertes: Fryslân fan 1989 oant 2018. En oare essays*
2020
Dichtbundel *Myn binêre koadte*

earder by helle?”, maar hja wie niet bekend by us als Friyske dichter, sa simpel is it.”

„Wy hawwe socht, mar as ien it net op har webside stean hat, is it dresch. Mar it is in fantastyske frou en we ha in geweldig wykein hân wêryn 't we nei it gedicht sjoen ha.” In het gedicht veranderden zeven van de 713 woorden. Het Amerikaanse agentschap ging uiteindelijk akkoord en de bundel is gedrukt.

KickOut Zwarte Piet
Het onderwerp emancipatie gaat Riemersma zeer aan het hart. Ze zegt al jarenlang de nodige frustratie te ervaren met betrekking tot discriminatie van minderheden.

„Der bart gewoon neat. Ek net as it giet om de emansipaasje fan froulju en dat gôys noch hieltyd net hân yn hân rinne. It is beskamsum.” Op *Fers2* heeft ze regelmatig geschreven over integratie, het geweld tegen zwarte mensen in Fryslân, KickOut Zwarte Piet en de problemen rond de tijdelijke Poolse migrantenwerkers in de provincie.

In de Friese literatuer is er ook nog veel winst te behalen, vindt Riemersma. „Yn de sjury fan de Gysbert Japicx-prijs sitte allinnich manlju en we jouwe yn Fryslân allinnich literêre prizen oan manlju. Dêr sil dus wat barre moatte. Ik sis faak: dan wurkje ik noch harder. Mar der sille ek stappen set wurde moatte troch manlju en dat bart noch te min.”

Vlaggenwaaien
Gormans gedicht ziet ze als een baken van hoop. Een erkenning dat

Der binne fansels wol dichters yn Fryslân dy't har sa neame en dat is prima, mar der binne net in soad mei in goede technyk

Poëzje

De hichte beklimme wy

Friduwih Riemersma. Vertaling *The hill we climb* van Armanda Gorman

De Ryp, vanaf 12 februari in de winkel

